

Κυρίες και κύριοι,

Επιστρέφω για άλλη μια φορά με χαρά και συγκίνηση στην Τουρκία και ιδιαίτερα στην Κωνσταντινούπολη. Σιγά – σιγά κλείνω, όπως γνωρίζετε, κι εγώ τον κύκλο μου. Θέλησα όμως, όσο διατηρώ τις δυνάμεις μου, να πραγματοποιήσω αυτή την επίσκεψη για πολιτικούς αλλά και προσωπικούς λόγους.

Πολιτικά, έχω αγωνιστεί για πάνω από μισό αιώνα για την ομαλοποίηση των Ελληνοτουρκικών σχέσεων. Πίστευα και πιστεύω πως μπορούμε και πρέπει να ζήσουμε μαζί ειρηνικά και φιλικά. Είναι μια πολιτική που σήμερα, διαπιστώνω με ικανοποίηση, πως δικαιώνεται και στις δύο χώρες.

Προσωπικά, η οικογένεια μου κι εγώ αγαπήσαμε και αγαπάμε τούτη την Πόλη, τη Βασιλεύουσα, την Ισταμπούλ. Εύχομαι δε να έχει την ευκαιρία να υποδεχθεί τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2020.

Πάντοτε, στη χώρα σας, γινόμεουν δεκτός με αισθήματα φιλίας και αγάπης, τα οποία ανταποδίδω. Θυμάμαι με συγκίνηση την φιλοξενία που δέχτηκα, μια νύχτα τον Αυγούστο του 1968, όταν διωκόμενος από την Ελληνική χούντα πέρασα με ένα μικρό σκάφος το ανήσυχο Αιγαίο και έφθασα στην αντίπερα όχθη. Τότε, με την βοήθεια της Τουρκικής κυβέρνησης, έγινε δυνατή η μετάβαση μου στην Ευρώπη, όπου και συνέχισα, από την εξορία, τον αγώνα για την ελευθερία και τη δημοκρατία στη χώρα μου.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τη λέσχη *Bab-I Ali* για την ευγενική και τιμητική πρόσκληση. Κυρίως, γιατί μου δίνεται η ευκαιρία να απευθυνθώ σε ένα εκλεκτό κοινό. Θα είμαι σύντομος, και ελπίζω, οτι στο τέλος της ομιλίας θα μπορέσω να απαντήσω σε ερωτήσεις. Επιτρέψτε μου μόνο να μιλήσω στα Ελληνικά. Απόψε, δε θέλω να σας μιλήσω τη γλώσσα των διπλωματών. Θέλω να μιλήσω από την καρδιά μου, όπως έκανα πάντα. Και μου είναι πιο εύκολο στη μητρική μου γλώσσα.

Φίλες και φίλοι,

Το κυρίαρχο αφήγημα των Ελληνοτουρκικών σχέσεων που έχει επικρατήσει, εμφανίζει τις σχέσεις των δύο χωρών μας όμηρο αρχέγονων εθνικών παθών. Μαθαίνουμε στα παιδιά μας και τα εγγόνια μας πιο πολλά για όσα μας χωρίζουν, παρά για όσα μας ενώνουν. Σε ένα βαθμό, αυτό εξηγείται από την βαριά σκιά του παρελθόντος. Ας μην ξεχνάμε όμως πως οι ζωντανοί λαοί, δεν ζουν με το παρελθόν, ζουν και προοδεύουν οικοδομώντας το μέλλον.

Άλλωστε δεν είναι τόσο απλή η ανάγνωση των γεγονότων. Λιγότερο από 10 χρόνια μετά τον καταστροφικό πόλεμο του 1922, η Ελλάδα και η Τουρκία, έδωσαν τέρμα στις αντιπαραθέσεις τους με πνεύμα αλληλοσεβασμού, φιλίας και συνεργασίας, με ακρογωνιαίο λίθο τη Συνθήκη της Λοζάνης. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, μάλιστα, έχοντας επισκεφθεί την Άγκυρα, πρότεινε τον Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ για το Νόμπελ Ειρήνης. Πενήντα χρόνια

μετά το ταξίδι της με τον σύζυγό της στην Αθήνα, το 1930, η χήρα του Ισμέτ Ινονού, όταν επισκεύθηκα την Τουρκία ως Υπουργός των Εξωτερικών, μου έδειχνε φωτογραφίες από την επίσκεψη της στην Αθήνα και θυμόταν με συγκίνηση την ενθουσιώδη υποδοχή του Ελληνικού λαού. Κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, όταν η Ελλάδα κατελήφθη από τις δυνάμεις του Άξονα, εμείς που ζήσαμε την κατοχή και τη μεγάλη πείνα στην Αθήνα, θυμούμαστε το Τουρκικό πλοίο του Ερυθρού Σταυρού “Κουρτουλούς”, το οποίο έφερνε φασόλια για τα συσσίτια. Αργότερα, με το πέρας του πολέμου, Ελλάδα και Τουρκία εντάχθηκαν στο ΝΑΤΟ ταυτόχρονα, η μοναδική τέτοια περίπτωση στα χρονικά της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας. Στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, οι λαοί μας έχτισαν μια πρωτοφανή γέφυρα συμπαράστασης και αλληλεγγύης, μετά τους καταστροφικούς σεισμούς που έπληξαν την Ελλάδα και την Τουρκία.

Η πραγματικότητα είναι πως η Ελλάδα και η Τουρκία, οι δύο μας λαοί, οι Έλληνες και οι

Τούρκοι, αγαπητοί γείτονες, είναι καταδικασμένοι, από τη γεωγραφία και την ιστορία, να ζήσουν μαζί. Υπήρξα πάντοτε θερμός θιασώτης αυτής της άποψης. Αυτό ίσως να οφείλεται και στην κρητική μου καταγωγή. Στην Κρήτη ζήσαμε αρμονικά, παρά της συνεχείς επαναστάσεις, με τους Τουρκο-Κρητικούς. Ένας από τους καλύτερους φίλους της νεότητάς μου ήταν ο Κεμάλ, τούρκικης καταγωγής, ο οποίος δεν ανταλλάχθηκε γιατί έτυχε η οικογένειά του να έχει γαλλική υπηκοότητα. Μετέπειτα παντρεύτηκε Ελληνίδα και πορευτήκαμε αρκετά χρόνια παρέα. Οφείλεται ασφαλώς, και στην οικογενειακή μου παράδοση, στο παράδειγμα του Ελευθέριου Βενιζέλου το οποίο συνεχίζει να εμπνέει πολλούς από εμάς. Η οπτική μου, όμως, πάνω απ' όλα, διαμορφώνεται μέσα από το πρίσμα της *realpolitik*: Των καλώς εννοούμενων ζωτικών συμφερόντων των δύο χωρών.

Επιμένω στην ανάγκη για ρεαλισμό, διότι η εξωτερική πολιτική δυστυχώς προσφέρεται για εσωτερική πολιτική εκμετάλλευση, με την εύκολη

έξαψη των παθών, την στρέβλωση και ιδιοποίηση των εθνικών αξιών. Το έχουμε πληρώσει αυτό ακριβά στην Ελλάδα, το έχετε πληρώσει και εσείς στην Τουρκία. Όπως έχουμε πληρώσει ακριβό τίμημα από τις παρεμβάσεις τρίτων, οι οποίοι εύλογα προωθούν τα δικά τους συμφέροντα, κάποιες φορές δε, εις βάρος των δικών μας.

Σήμερα, η πολιτική της Ελληνοτουρκικής προσέγγισης, όχι μόνο δικαιώνεται, αλλά αποτελεί μια πραγματικότητα παραδεκτή απ' όλους. Σε έναν κόσμο που γύρω μας αλλάζει, ωφελεί και την Ελλάδα και την Τουρκία να διαμορφώσουν ένα σταθερό περιβάλλον πολυεπίπεδης συνεργασίας και ουσιαστικής φιλίας στις διμερείς τους σχέσεις.

Επί πολλά χρόνια, υποστήριζα στην χώρα μου, αυτή την πολιτική. Χαίρομαι γιατί ως Πρωθυπουργός κατάφερα αυτή την πολιτική να την καταστήσω εθνική στρατηγική. .

Εκείνη την εποχή με τον φίλο και τότε ομόλογό μου Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, μείναμε σύμφωνοι, στο Νταβός,

στις αρχές του 1992, πως θα επιδιώξουμε να λύσουμε φιλικά τις διαφορές μας, με διάλογο και σεβασμό της εδαφικής ακεραιότητας, των συνόρων, των συνθηκών που έχουμε προσυπογράψει και οι δύο χώρες και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου. Η τελευταία φράση προσετέθη τότε για πρώτη φορά διότι με την κοινή αποδοχή των διεθνών κανόνων, αποκτούν οι σχέσεις μας ένα μέτρο, μια ασφαλιστική δικλείδα, αν θέλετε, η οποία οδηγεί στην αποκλιμάκωση των όποιων εκατέρωθεν υπερβολών ή ακροτήτων και δίδεται έτσι ένα τέλος στην αυθαιρεσία και την συνεπακόλουθη κακοπιστία. Ήμουν έτοιμος να μεταβώ στην Άγκυρα για να υπογράψουμε ένα σύμφωνο φιλίας και συνεργασίας, με τον Τούρκο Πρωθυπουργό, που θα αντικατόπτριζε τα συμφωνηθέντα, αλλά δυστυχώς, οι προσπάθειες μας δεν τελεσφόρησαν, λόγω απουσίας προόδου στο Κυπριακό. Την συμφωνία μας όμως αυτή την απεδέχθησαν όλα τα πολιτικά κόμματα σε σύσκεψη υπό τον τότε πρόεδρο της Δημοκρατίας, Κωνσταντίνο

Καραμανλή, και αυτή η πολιτική ακολουθήθηκε, έκτοτε από όλες τις κυβερνήσεις, μέχρι σήμερα.

Φίλες και φίλοι,

Στην ουσία το μεγάλο πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε οι δύο λαοί, είναι το εάν θέλουμε και μπορούμε να ζήσουμε μαζί. Προσωπικά είμαι πεπεισμένος ότι μπορούμε. Αυτό είναι και ευρύτερο, πανευρωπαϊκό, πρόβλημα. Ως παλιός Ευρωπαίος και θερμός οπαδός της Ευρωπαϊκής Ιδέας, οφείλω να κάνω και κριτική: Με λύπη διαπιστώνω σήμερα πως η Ευρώπη πάσχει από μια βασική αντινομία. Την ώρα που ο στόχος της είναι να ενωθεί, ταυτόχρονα κατατμείται σε διαρκώς μικρότερες οντότητες. Το ζήσαμε στην βαλκανική τη δεκαετία του '90, όταν Ελλάδα και Τουρκία είχαμε την ίδια πολιτική. Σήμερα, το πρόβλημα είναι υπαρκτό στην Κύπρο και όπου αλλού υπάρχουν μειονότητες. Γι' αυτό και καλό είναι- θα έλεγα παρενθετικά- να μην υποτιμάμε τον βαθύ συμβολισμό που μπορούν να έχουν ενδεχόμενες απλές και εύκολες κινήσεις όπως

το άνοιγμα της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, ή το μουσουλμανικό τέμενος στην Αθήνα.

Πάντα μου επίστευα ότι το μόνο αληθινά μεγάλο πρόβλημα των Ελληνο-Τουρκικών σχέσεων είναι το Κυπριακό. Οι διμερείς μας διαφορές, στο πλαίσιο του διαλόγου που έχει αναπτυχθεί, είναι δυνατόν, θα τολμούσα να πω, είναι εύκολο, να αντιμετωπιστούν στη βάση του Διεθνούς Δικαίου, αρκεί να υπάρχουν κατά την ίδια χρονική περίοδο και στις δύο όχθες του Αιγαίου ισχυρές και αποφασισμένες κυβερνήσεις.

Το Κυπριακό είναι βεβαίως ένα διεθνές πρόβλημα, όπως πιστοποιούν οι κατά καιρούς αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας, τα ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, το Ευρωπαϊκό *acquis* και οι διατάξεις του Διεθνούς Δικαίου. Ο Κυπριακός γόρδιος δεσμός τοποθετείται στη βάση του αν θέλουν και αν μπορούν οι δύο κοινότητες να ζήσουν μαζί. Η διχοτόμηση δεν είναι σε καμία περίπτωση λύση. Αντίθετα, θα δημιουργήσει αδιέξοδα και θα

δώσει λαβές για συνεχείς τριβές και εντάσεις. Η μεγάλη στροφή της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής στις αρχές της περασμένης δεκαετίας, βασιζόταν στην αναγνώριση του προβλήματος και στην παραδοχή ότι υπάρχει αδήριτη ανάγκη για μια δίκαιη και λειτουργική λύση.

Στο Κυπριακό, δεν χωρεί αμφιβολία, έχουν χαθεί πολλές ευκαιρίες. Θα σας εκπλήξω όμως λέγοντάς σας πως σήμερα το θέμα είναι περισσότερο ώριμο παρά τότε. Η λύση του Κυπριακού, στη βάση ενός ενιαίου κράτους, μιας δικοινοτικής ομοσπονδίας, αποτελεί όχημα για την περεταίρω προσέγγισή των δύο λαών μας. Στα μικρά όρια της Κύπρου, μπορεί και πρέπει, να χωρέσει ένα μεγάλο δίδαγμα: Πως Έλληνες και Τούρκοι μπορούν να μάθουν να ζούνε μαζί, με ασφάλεια και ευημερία. Οι δύο μας μητέρες πατρίδες θα αποκομίσουν έτσι πολλαπλά οφέλη.

Κυρίες και κύριοι,

Η Ελλάδα σήμερα διέρχεται μια βαριά και πολύπλευρη κρίση. Είμαι βέβαιος πως και αυτή τη φορά, όπως πολλές φορές στο παρελθόν θα τα καταφέρουμε. Και εσείς γνωρίζετε από κρίσεις. Θυμάμαι τις επισκέψεις μου στη χώρα σας, στις αρχές της δεκαετίας του '80 ή στην αρχή της δεκαετίας του '90 και πως βίωσε η Τουρκική κοινωνία αντίστοιχα οικονομικά προβλήματα. Αυτό που έχετε πετύχει σήμερα είναι πράγματι μεγάλη πρόοδος. Εμείς οι Έλληνες το βλέπουμε με ευχαρίστηση. Ποτέ δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι στις διαδρομές των λαών, τα πράγματα αλλάζουν. Τις δυσκολίες του ενός, πρέπει ο άλλος να τις βλέπει με κατανόηση και να μην προσπαθεί να τις εκμεταλλευτεί. Όταν η Τουρκία είχε πρόβλημα, Ελληνικά κεφάλαια εισέρευσαν στην οικονομία σας, και το αντίστροφο ελπίζω να γίνει και τώρα. Η γεωγραφική εγγύτητα και οι πολιτιστικοί μας δεσμοί, μπορούν να λειτουργήσουν εξόχως θετικά για Τούρκικες επενδύσεις στην Ελλάδα. Γνωρίζω πως υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον και η Ελληνική

κυβέρνηση κάνει ότι μπορεί να διευκολύνει την
εμβάθυνση της οικονομικής μας συνεργασίας.

Κυρίες και κύριοι,

Πολιτεύτηκα πρώτη φορά στην Βουλή των Ελλήνων
το 1946. Από τα χωριά και τα καφενεία της Κρήτης,
μέχρι τα σαλόνια των Ευρωπαϊκών πρωτευουσών
και τις αίθουσες υποδοχής του Λευκού Οίκου, η
συμμετοχή μου στα κοινά με δίδαξε πως η πολιτική
αποτελεί το ύψιστο και πιο ευγενές λειτούργημα.
Αρκεί να ασκείται με γενναιότητα και ειλικρίνεια.
Αυτό ισχύει κατεξοχήν για την εξωτερική πολιτική.
Υπήρξα πάντοτε ειλικρινής στις σχέσεις με τους
κατά καιρούς Τούρκους ομολόγους μου και πρέπει
να πω με παρρησία ότι το ίδιο ίσχυσε και για την
άλλη πλευρά. Μίλησα πάντοτε με απόλυτη
ειλικρίνεια στις διάφορες συναντήσεις που κατά
καιρούς είχαμε, πολλές από τις οποίες ήταν ενίοτε
και δύσκολες. Το κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ των
δύο χωρών είναι το κυρίαρχο ζητούμενο. Οφείλουμε
μεταξύ μας να τοποθετούμαστε με ευθύτητα και να

μιλάμε τη γλώσσα της αλήθειας, ρεαλιστικά και ορθολογικά, όπως οφείλουμε να λέμε ο καθένας την αλήθεια στο λαό του. Μόνο έτσι θα πετύχουμε την εμπιστοσύνη. Εξωτερική πολιτική για εσωτερική κατανάλωση δεν νοείται. Όπως και δεν επιτρέπεται η μετακύλιση των προβλημάτων του χθες στο αύριο.

Η Ελλάδα και η Τουρκία μπορούν να γυρίσουν νέα σελίδα και να γράψουν νέα κεφάλαια στην ιστορία των δύο λαών. Άνθρωποι δημιούργησαν τα προβλήματα και άνθρωποι θα τα λύσουν. Οφείλουν βεβαίως, οι εκατέρωθεν λήπτες των αποφάσεων να αναλαμβάνουν τις ευθύνες τους με γενναιότητα. Διότι ο σύγχρονος πατριωτισμός εδράζεται στην προώθηση των πραγματικών συμφερόντων των λαών, μακριά από τη στείρα άρνηση και τις ιδεοληψίες του παρελθόντος. Ο σύγχρονος πατριωτισμός συνδέεται με τη σταθερότητα, την ανάπτυξη και την ευημερία. Ο σύγχρονος πατριωτισμός ισοδυναμεί με το ορθό και το δίκαιο.

Ευχαριστώ πολύ.